

ПРОБЛЕМА СТРУКТУРУВАННЯ НАВЧАЛЬНОГО МОДУЛЯ У ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Аналіз підручників, побудованих за модульним принципом свідчить про розбіжність у розумінні авторами концепції навчального модуля, що, природно, відбивається на різних підходах до структурування навчального матеріалу в межах модульної програми з певної дисципліни.

Більша частина науковців погоджується з думкою, що модуль – це частина змісту навчання, його проста, автономна, незалежна, стандартизована, концептуально-однотипна [1, с.32]. Це дає підставу виділяти змістово-інформаційний підхід до тлумачення означеного поняття (А.М. Алексюк, Г.Н. Князева, О.Г. Кукосян, Ю.А. Павличенко, І.А. Тагунова). Окрім того, виділяють операційний (Ю.К. Балашова, С.Я. Батишев, П.Н.Гусак, О.Л. Задорожна, Н. Шиян), змістово-операційний (Т.І. Царгородцева), організаційний (М.В. Гриньова, П.Н. Гусак, Г. Оуенз) та освітній (А.В.Фурман) підходи до розуміння означеного поняття, порівняння сутності яких нами подано в таблиці 1.

Найповніше, на наш погляд, розуміє модуль А.В.Фурман, який визначає його як "функціонально автономний вузол, що поєднує зміст, організаційні форми й активні методи та призначений для комплексного вирішення педагогічних завдань (цілей) щодо належних академічних та особистісних досягнень учнів" [2, с. 37]. Частина навчально-виховного процесу з такими характеристиками має назву "навчальний модуль", який розуміють у декілька способів, а саме:

– як цілісну дидактичну функціональну систему, що забезпечує інтеграцію освітньої діяльності та охоплює всі виховні, дидактичні завдання, форми організації пізнавальної діяльності та активізації творчості

школярів, методи діагностики, способи обробки інформації (Л.В.Гуляєва [3, с.10]);

– як відносно самостійну частину навчального курсу, яка містить одне або декілька близьких за змістом і фундаментальних за значенням понять, законів, принципів, що у своїй сукупності є логічно завершеною, цілісною та самодостатньою сумою знань [4, с. 242];

– як цілісний фрагмент навчального матеріалу, що складається з ієрархічної системи цілей навчання, навчальних знань у формі текстів і малюнків, а також методичного інструментарію (навчальних та контрольних завдань, алгоритмів навчальної діяльності, питань самоконтролю й тестування, бібліографії, методичних рекомендацій учням і вчителям з реалізації педагогічної технології) [5, с. 49].

Отже, метою дослідження було визначити поняття й структуру навчального модуля й перевірити ефективність модульного структурування навчальної інформації у процесі формування професійної компетентності майбутніх учителів іноземних мов.

На основі аналізу наявних концепцій можна дійти висновку, що *навчальний модуль* – це відносно самостійна система в межах більш складної системи – навчально-виховного процесу – з усіма притаманними йому закономірностями, принципами й складовими, побудована навколо однієї (або декількох близьких за змістом) теми, явища тощо. Як бачимо з цих позицій, модуль є зменшеною копією навчально-виховного процесу, його моделлю з тими ж самими дидактичними параметрами та вимогами.

Таблиця 1

Підходи у розумінні концепції навчального модуля

<i>змістово-інформаційний</i>	<i>змістово-операційний</i>	<i>операційний</i>	<i>організаційний</i>	<i>освітній</i>
Модуль - відносно самостійна частина учбового курсу, що містить, одне або декілька близьких за змістом і фундаментальних за значенням понять, законів, принципів, що у своїй сукупності є логічно завершеною, цілісною і самодостатньою сумою знань	Модуль – відносно автономний дидактичний набір навчальних матеріалів, що несуть інформаційне навантаження, і алгоритмованих дій, спрямованих на забезпечення повного їх засвоєння	Модуль - логічна і прийнятна частина роботи в межах виробничого навчання, спеціальності або професії з чітко позначеним початком і кінцем, яка звичайно не розділяється на більш дрібні частини	Модуль – навчальний пакет, що забезпечує організацію засвоєння певної відносно самостійної змістовної одиниці	Модуль – функціонально автономний вузол, що об'єднує зміст, організаційні форми й активні методи і призначений для комплексного вирішення педагогічних задач (цілей) відносно належних академічних і особистісних досягнень студентів з певним рівнем попередньої підготовки

У результаті проведеного аналізу можна дійти певних висновків щодо форми представлення модуля. Відтак, навчальний модуль може бути поданий у формі стандартизованого буклету, який складається з таких компонентів: 1) точно сформульована навчальна ціль (цілі); 2) вхідний тест; 3) навчальний матеріал у вигляді короткого конкретного тексту в супроводі докладного ілюстративного пояснення; 4) практичні завдання для формування необхідних навичок; 5) вихідний тест; 6) критерії оцінювання; 7) методичні поради для викладача.

Вихідним моментом будь-якого навчального процесу є створення цільового компонента, який організаційно реалізується як ієрархія цілей. В узагальненому вигляді остання, як правило, має такі складові:

ві: 1) загальна дидактична мета, що відображає зміст модульної програми; 2) окрема мета, що відображає зміст модуля; 3) специфічна мета, що відображає зміст конкретного кроку в роботі.

Зауважимо, що, оскільки кожна мета визначає очікувані результати, то й формулюється вона через результати навчання, причому важливою умовою технології цілепокладання є *інструментальність*, тобто представлення результатів у термінах діяльності. Отже кінцевий ефект у навчанні має визначатися тим, що студент повинен *вміти* робити. Великого значення при цьому набуває мова формування цілей. Цілі повинні бути сформульовані в такий спосіб, щоби в них

були закладені ознаки, які надійно описують їх, тобто вони *підлягали ідентифікації*.

Цілковито новим у практиці навчання є повідомлення студентам цілей навчання. Одним з провідних принципів модульної технології навчання є *принцип усвідомленої перспективи*, що передбачає розуміння студентами близьких, середніх та віддалених перспектив навчання. Відтак, після ознайомлення з цілями майбутній фахівець чітко уявляє, для чого йому треба виконати певну задачу; так реалізуються мотиваційні й виховні функції цілі. Іншими словами, формулювання мети має викликати у студентів не тільки інтерес, але й усвідомлене прагнення її досягнення.

Взагалі мотивація можлива у двох формах: прямій і непрямій. Пряма форма стимулювання передбачає вербальне формування цілей на початку кожного навчального модуля. Під непрямою формою ми передбачаємо ознайомлення студентів із тестовими завданнями (*цільовий тест*), аналогічними з кінцевим, вихідним тестом. Означені завдання відображають і вимірюють рівень усвідомлення студентами тих знань та володіння тими вміннями й навичками, що заплановані програмою з певного модуля. Якщо студент успішно проходить тестовий блок, йому не треба проходити весь модуль, і він переходить до вивчення наступного. Відсутність варіантів рішення стимулює потребу в навчанні.

До початку роботи над матеріалом модуля програми з деяких дисциплін студенту пропонують пройти *вхідний тест*, в якому подано перелік питань і понять, необхідних для вивчення певної теми з обов'язковим адресним посиленням, де можна знайти той чи інший матеріал, якщо студент забув щось, не повторив або пропустив. Це індивідуалізована корективна програма, котра виконує функції традиційного етапу актуалізації опорних знань. Якщо мова йде про лінійну послідовність модулів у модульній програмі, то тести суміжних модулів можуть виконувати функції вихідного контролю у попередньому й водночас вхідного контролю у наступному модулі [1, с. 103].

Наступним навчальним елементом модуля є сам *навчальний матеріал*.

Яким чином, за якими критеріями відбирається навчальний матеріал модуля? Існують різноманітні підходи до відбору матеріалу: центром модуля може стати частина дисципліни, розділ курсу, програми, певна тема, навіть, - як в університетах США, - одне фундаментальне поняття (явище, закон, структурний тип) або група споріднених понять. Якщо використовуються підручники, то його розділи (параграфи) можуть бути прийнятним центром модуля. В модульних підручниках з іноземної мови структуровані одиниці, організовані навколо однієї з універсальних соціально-комунікативних сфер діяльності країн, котра мова вивчається, та включають відібрані ситуації, теми й проблеми міжкультурного спілкування. Єдиною вимогою при виборі матеріалу має бути його смислового, понятійного, логічного, тематичного цілісності, зв'язності. До змісту навчального матеріалу в модульному навчанні пред'являються й інші вимоги, як-то: відповідність до сформульованих цілей; зв'язок з процесуальною стороною навчання; структурованість; "стиснення" інформації; гнучкість та варіативність; відображення соціального досвіду; інтеграція змісту, що має запобігати фрагментарності і, як наслідок, його поверховому засвоєнню; розвиток настанов і цінностей; відображення в ньому потреб та інтересів студентів; урахування інтелектуального рівня, соціальної зрілості та життєвого досвіду студентів.

Наступним елементом модуля є *практична частина*, яка містить у собі систему вправ для вироблення

вмінь і навичок. На цьому етапі студенти вчаться використовувати здобуті теоретичні знання в типових і нетипових умовах, відпрацьовують інваріантні способи навчальної діяльності, застосовують творче перенесення знань у нові умови діяльності, усвідомлюють можливість організації здобутих знань як нормативних у вигляді алгоритмів, інструкцій, технологій, формують ціннісне ставлення до здобутих знань і норм, визначають місце певної теми в системі тем навчального курсу та освіти взагалі, встановлюють зв'язки та закономірності між поняттями, явищами та нормами, збагачують ментальний і практичний досвід тощо.

Навчання дисциплін "Практика усного та писемного мовлення" у вищій школі, як і "Іноземна мова" у школі, відрізняється тим, що головною метою тут виступає не накопичення знань, а оволодіння студентами діяльністю іншомовного мовленнєвого спілкування. Тому серед специфічних принципів навчання іноземної мови провідним є *принцип домінуючої ролі вправ*. *Вправи* – це система методичних прийомів або набір тренувальних завдань, спрямованих на закріплення знань, розвиток умінь та навичок [6] у студентів. Особливу роль у системі вправ відіграють послідовність, активність, індивідуалізація, комунікативність та регулярність у застосуванні.

Залежно від специфіки навчальної дисципліни або від етапу роботи над певною темою в її межах, один з двох вищезгаданих навчальних елементів модуля (теоретичний блок або практичний) може бути відсутнім. Якщо відсутній перший, тобто вимагається досягнення діяльнісних цілей, йдеться про операційний тип модуля. Якщо, навпаки, відсутній другий – практичний блок, то модуль називається пізнавальним, або гностичним. У випадку, коли присутні обидва блоки, модуль має назву "змішаний", тобто орієнтований на досягнення як пізнавальних, так і діяльнісних цілей. Слід зауважити, що навчальна дисципліна "Іноземна мова", (як і "Рідна мова", "Креслення", "Інформатика") належить до діялісно-операційного типу дисциплін, тому в системі модулів тут мають домінувати модулі операційного та змішаного типу. Дисципліна "Практика усного та писемного мовлення" взагалі допускає використання лише модулів операційного типу, адже навіть подача навчальної інформації виконує певні комунікативні функції та застосовується як вправа.

Організація навчального процесу в роботі над теоретичним та практичним блоками модуля повністю зорієнтована на досягнення чітко окреслених окремих цілей навчального модуля, рівень досягнення яких перевіряється у *вихідному тесті*. Окрім оцінювальної функції означений тест може виконувати діагностичну функцію, дозволяючи як викладачеві, так і студенту окреслювати слабкі місця чи прогалини в навчанні. Вихідний тест призначений визначати, досягли студенти всіх цілей, чи тільки їх частини. Якщо вони проходять весь тест (або прийнятну його частину, що відповідає задовільній або добрій оцінці), то можуть переходити до наступного модуля, у протилежному випадку він направляє до корективних навчальних елементів, а потім знову проходить вихідний тест, або його еквівалент. Якщо студент і тоді не у змозі пройти тест, викладач повинен допомогти йому індивідуально.

Вихідний тест є останнім, головним, але не єдиним контролем досягнення результатів. Навчальний модуль містить також певну кількість *проміжних тестів*, що є якісними й кількісними показниками міри досягнення студентом окреслених цілей та виконують навчальну й розвивальну функції. До того ж проміжний контроль є необхідним для діагностування перебігу дидактичного процесу, виявлення динаміки остан-

нього, порівняння реально досягнутих на окремих етапах результатів із запроєктованими, тобто виконує функцію зворотного зв'язку. Він стимулює навчальну працю студентів, сприяє вчасному визначенню прогалин у засвоєнні матеріалу, підвищенню загальної продуктивності навчальної праці.

Оцінювання знань визначається в умовних одиницях (балах), а також в оцінних судженнях викладача знань, умінь та навичок студента відповідно до вимог навчальних програм. Під час визначення навчальних досягнень студентів аналізують:

- характеристики відповіді: елементарна, фрагментарна, неповна, повна, логічна, доказова, обґрунтована, творча;
- якість знань: правильність, повнота, осмисленість, глибина, гнучкість, дієвість, системність, узагальненість, міцність;
- ступінь сформованості загальнонавчальних та спеціальних умінь і навичок;
- рівень оволодіння розумовими операціями: уміння аналізувати, синтезувати, порівнювати, абстрагувати, узагальнювати, робити висновки;
- досвід творчої діяльності: уміння виявляти проблеми, формулювати гіпотези, вирішувати проблеми;
- самостійність оцінювальних суджень.

На основі наведених вище орієнтирів виділяються чотири рівні навчальних досягнень студентів: високий, достатній, середній та низький. Означеним рівням навчальних досягнень студентів відповідають оцінки, що зазвичай виражаються в балах. Згідно з кредитно-модульною системою організації навчального процесу у вищих навчальних закладах шкала оцінювання навчальних досягнень студентів співвідносить 90-100 балів з оцінкою "відмінно" (A); 75-89 балів – з оцінкою "добре" (BC); 60-74 бали – "задовільно" (DC); 35-59 балів – "незадовільно" з можливістю повторного складання" (FX); 1-34 бали – "незадовільно з обов'язковим повторним курсом" (F).

Вважають, що 100-бальна рангова шкала є найбільш гнучкою. Щоб отримати "вартість" одного завдання, можна число 100 розділити на кількість завдань і одержати кількість балів за одне завдання. Часто "вартість" завдання залежить від ступеня його складності, тому більше балів буде "важити" складніше завдання, але в сумі ці бали мають становити число 100.

Однією з відмінностей модульного навчання від інших навчальних систем є наявність методичних вказівок для викладача та, частково, – для студентів, які можуть мати такі елементи:

1. Вступну частину, в якій визначаються цілі та тип модуля, засоби навчання, іноді – кількість годин, рекомендованих для проходження модуля та його етапів.

2. Докладний опис методики роботи за даним модулем з вказівкою ступеня факультативності окремих компонентів і можливих варіантів оптимального їх комбінування; послідовності та логіки засвоєння матеріалу.

3. Докладні відповіді на запитання бесід та тестів; матеріал для можливих бесід за темою; детальні довідки історичного, соціокультурного, лінгвістичного та іншого характеру, метою яких є формування відносної компетентності викладача з даного питання.

4. Зручний для фотокопіювання навчальний і тестовий матеріал.

5. Пам'ятки для вчителя із вказівкою на типові труднощі та помилки в засвоєнні певного навчального матеріалу, прийоми їх подолання.

6. Альтернативний чи додатковий навчально-тестовий матеріал з урахуванням ситуації, інтересів, стану, рівня досягнень студентів на даний момент.

7. Аудіотекст, якщо модуль передбачає прослухування аудіоплівки.

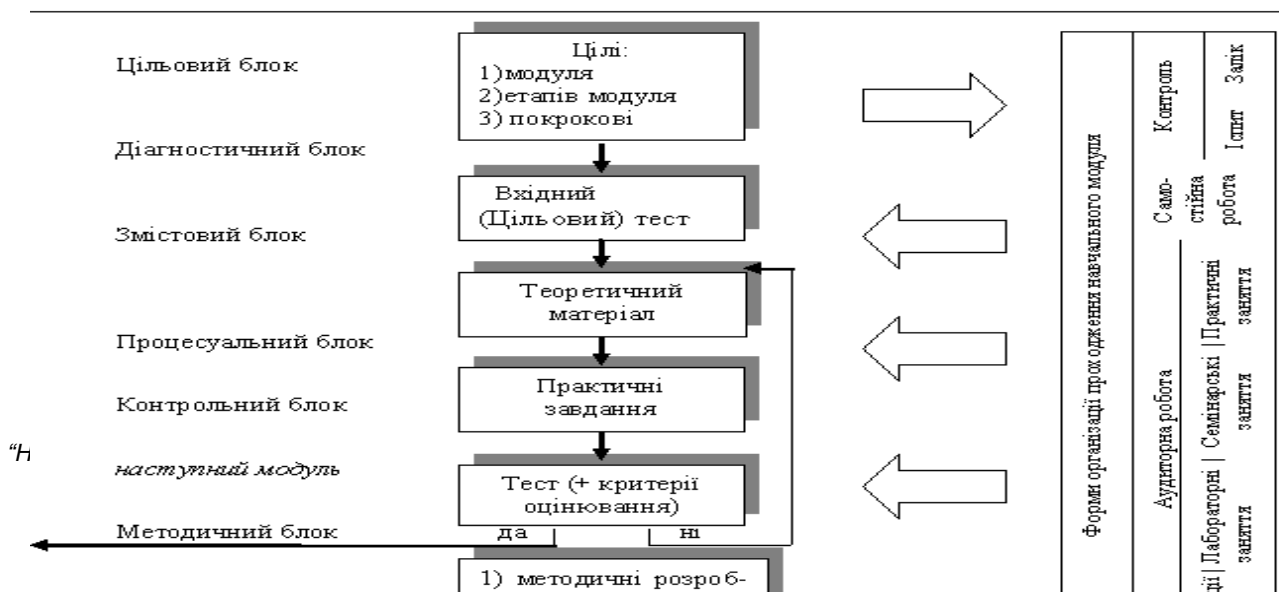
Структуру навчального модуля наочно подано у схемі 1.

Експериментальна апробація наведеного підходу свідчить, що структуроване в такий спосіб навчальне навантаження призводить до значних позитивних змін щодо рівневої характеристики сформованості професійної компетентності майбутніх учителів іноземної мови. Так, в експериментальній групі третього курсу Південноукраїнського державного педагогічного університету ім. К.Д.Ушинського (м. Одеса) високий рівень професійної компетентності засвідчили 27% (25% - четвертого), тоді як на констатуючому етапі він був виявлений у 14% (четвертого ж – 13%); якщо до проведення експерименту достатній рівень був характерний для 35% майбутніх фахівців третього курсу (41% - четвертого), то після експерименту він дорівнював 51% (53% - на четвертому курсі). Кількість студентів-третьокурсників середнього рівня на констатуючому етапі дорівнювала 31% (23% - четвертокурсників), після експерименту - 13% студентів (12% серед майбутніх учителів четвертого курсу). Щодо низького рівня, то його засвідчили лише 3% майбутніх фахівців на третьому (було 20%) і 10% (було 23%) на четвертому курсах.

Отримані дані дозволили зробити висновок про ефективність модульного структурування навчальної інформації під час формування професійної компетентності майбутніх учителів іноземних мов. Водночас результати дослідження не вичерпують усіх аспектів означеної проблеми й не претендують на всебічне її розкриття. Подальшого дослідження потребує проблема вдосконалення системи оцінювання навчальних досягнень у контексті модульної технології навчання фахівців.

Схема 1

Структура навчального модуля



ЛІТЕРАТУРА

1. Царгородцева Т.И. Теория и технология модульного обучения: 13.00.01 – теория и история педагогики: Дис. ... канд. пед. наук. – М., 1994.

2. Огнев'юк В.О., Фурман А.В. Принцип модульности в історії освіти. – Частина I. – К.: УПКККО Міністерства освіти України, 1995. – 85 с.

3. Гуляєва Л.В. Проблемно-модульний підхід до вивчення фізики в сучасній загальноосвітній школі: Автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.02. – теорія і методика навчання фізики / УДПУ ім. М.П.Драгоманова.- Київ, 2000. – 20 с.

4. Алексюк А.М. Педагогіка вищої школи: курс лекцій: Модульне навчання. – К., 1993.

5. Костюченко М.П. Принципы ситуационно-модульной технологи профессионального обучения // Професійна освіта: теорія і практика. – 2000. - № 1-2 (11-12). – С. 48-53.

6. Методика навчання іноземних мов у середніх навчальних закладах: Підручник / ред. С.Ю. Ніколаєва - К.: Лінвіт, 1999.- 320 с.

Подано до редакції 01.02.05

РЕЗЮМЕ

В статье раскрывается сущность понятия учебный модуль и пути модульного структурирования учебного материала. Автор экспериментальным путем демон-

стрирует эффективность модульного структурирования в процессе формирования профессиональной компетентности будущих учителей иностранных языков.

SUMMARY

The article presents the essence of the didactic module and the ways of modular structuring of educational information. The experimental research proved

the efficacy of modular structuring when forming professional competence of future teacher of foreign languages.